

ION JARCUȚCHI (1948–2014): ISTORIC AL EPOCII MODERNE ȘI CRONICAR AL ȘTIINȚEI

CZU: 94(478)(092)

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.23.1-68.15>Membru corespondent al AȘM **Demir DRAGNEV**¹

E-mail: demir.dragnev@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7152-1634

Doctor în istorie, conferențiar universitar **Ion Valer XENOFONTOV**²

E-mail: ionx2005@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0002-5993-1235

¹Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova²Universitatea de Stat din Moldova

ION JARCUȚCHI (1948–2014): HISTORIAN OF THE MODERN AGE AND CHRONICLER OF SCIENCE

Summary. Ion Jarcuțchi (1948–2014), historian, specialist in the field of national history of the Modern Age, history of science in Bessarabia/Moldovan SSR/Republic of Moldova, PhD in history (1984), research lecturer (1995). Author of about 70 scientific works, including four monographic studies. Between years 1977 and 1995 he worked at the Institute of History of the Academy of Sciences of the Moldovan SSR/Moldova as a senior laboratory assistant, trainee research scientist, senior research scientist, head of sector. He held scientific and managerial positions in the Presidium (1995–2004), the Supreme Council for Science and Technological Development (2004) and the Section of Humanities and Arts of the Academy of Sciences of Moldova (2005–2009). Acting Director (2009–2010), Acting Deputy Director (2010), Head of the Centre for Historical Studies (2011–2013) of the Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of Moldova. Between years 2013 and 2014, he worked in the Institute of Encyclopedic Studies of the Academy of Sciences of Moldova.

Keywords: Ion Jarcuțchi, historian, history of science, Academy of Sciences of Moldova, Basarabia, Republic of Moldova.

Rezumat. Ion Jarcuțchi (1948–2014), istoric, specialist în domeniul istoriei naționale din Epoca Modernă, a istoriei științei din Basarabia/RSS Moldovenească/Republica Moldova, doctor în istorie (1984), conferențiar cercetător (1995). Autor a cca 70 de lucrări științifice, inclusiv patru studii monografice. Între 1977 și 1995 a activat la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a RSS Moldovenești/Moldovei, în calitate de laborant superior, cercetător științific stagiar, cercetător științific superior, șef de sector. A exercitat funcții științifice și manageriale în aparatul Prezidiului (1995–2004), al Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică (2004) și al Secției de Științe Umanistice și Arte a Academiei de Științe a Moldovei (2005–2009). Director interimar (2009–2010), director adjunct interimar (2010), șef al Centrului de Studii Istorice (2011–2013) al Institutului de Istorie, Stat și Drept al AȘM. Între 2013 și 2014 a activat în cadrul Institutului de Studii Enciclopedice al Academiei de Științe a Moldovei.

Cuvinte-cheie: Ion Jarcuțchi, istoric, istoria științei, Academia de Științe a Moldovei, Basarabia, Republica Moldova.

REPERE BIOGRAFICE

Ion Jarcuțchi (foto 1, 2, 4) s-a născut la 29 iunie 1948 în satul Bocșa (Risipeni), raionul Fălești, într-o familie de țărani-colhoznici. Mama Ecaterina și tata Ion, părinți a trei băieți – Ion, Gheorghe și Tudor –, erau oameni axați pe valori ale muncii fizice, cu un bun simț al datoriei civice și morale. Anul 1948, anul nașterii lui Ion Jarcuțchi, a fost puternic marcat de urmările pe care au avut a le îndura sătenii – al foametei organizate de sovietici (foametecid) în anii 1946–1947, al deportărilor staliniste și al colectivizării.

Totuși, Ion Jarcuțchi a beneficiat din plin de experiența învățătorilor săi care au activat în perioada interbelică și aveau o temeinică pregătire intelectuală. Potrivit istoricului Ion Chirtoagă: „Cei născuți în anul 1948 aveau o mică prioritate față de generația anterioară de copii, deoarece ei n-au fost nevoiți să treacă prin foamea cumplită din 1947, care, spre exemplu, a secerat 52 % dintre copiii născuți în 1945, iar alții au avut probleme de sănătate. O altă prioritate a «pașoptiștilor» consta în faptul că deja în școala medie ei au însușit o veritabilă limbă literară română¹, pe care Ion Jarcuțchi o

¹ Se are în vedere revenirea la regulile gramaticale românești

Foto 1. Ion Jarcuțchi, militar în Republica Democrată Germană, 1973.

va utiliza cu succes în cariera sa de savant și la întocmirea documentelor oficiale. Însă ei au fost ultimii care în urma reformelor, pe alocuri, puțin inspirate ale lui Nikita Hrușciiov, au absolvit școala medie de 11 ani” [1, p. 5].

După absolvirea școlii medii, Ion Jarcuțchi a depus documentele la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Chișinău, însă, în contextul unui concurs foarte mare, nu a fost admis. De aceea, în perioada septembrie 1966 – iunie 1967 a fost nevoit să activeze în gospodăria colectivă. S-a angajat în calitate de laborant în Laboratorul de semințe și de șef al depozitului de preparate chimice și de îngrășăminte minerale din colhozul „V.I. Ceapaev” din satul de baștină, la încărcarea și descărcarea pesticidelor din depozite [2, f. 4v]. După cum a mărturisit ulterior familiei, la aceste munci nu erau luate măsuri elementare de protecție. Or, acest fapt, la un anumit moment al vieții, s-a răsfrânt negativ asupra stării sale de sănătate. Concomitent, în caracteristica semnată de I. Mosoreti, secretarul organizației comsomoliste primare din colhozul „V.I. Ceapaev”, se menționa că sub conducerea lui Ion Jarcuțchi s-au organizat întreceri sportive [3, f. 5].

Înzestrat cu inteligență nativă, discipol al unor dascăli de vocație, Ion Jarcuțchi, ca și alți tineri din generația sa, nu își vedea viitorul legat de activitatea în colhoz, tinzând să se afirme pe tărâm intelectual. Eșecul neadmiterii la Facultatea de Istorie se pare că a înclinat preferințele lui Ion Jarcuțchi spre studii juridice, fapt ce reiese din recomandarea semnată de C. Moșanu, secretarul organizației primare de partid al colhozului „V.I. Ceapaev” și de N. Moldovan, președintele colhozului, care îl recomandau pentru „a fi audient la Institutul Juridic” [3, f. 4]. Până la urmă, a ales totuși Facultatea de Istorie, la care, după ce a susținut cu succes examenele de admitere, și-a făcut studiile în anii 1967–1972. În paralel, a studiat și la Facultatea de Profesii Obștești, obținând calificarea de lector.

în a doua jumătate a anilor 1950, deși limba română în continuare era numită „moldovenească”.

Foto 2. Ion Jarcuțchi cu soția Galina și prima nepoțică Milena, 2012.

Deja în anii studenției i-au fost remarcate capacitățile de cercetător: la elaborarea tezei de licență el folosea nu doar sursele din biblioteca universității, ci colecta materiale și în sala de lectură a Arhivei de Stat a RSS Moldovenești. Totodată, participa activ la cercuri științifice studențești. Colegi de facultate i-au fost Andrei Galben, Valeriu Popovschi, Aurel Sâmboteanu ș.a., ulterior cercetători și cadre didactice universitare în domeniul istoriei, precum și manageri. Examenele de licență (Istoria Partidului Comunist al URSS, Istoria URSS și Istoria Universală) și teza de licență le-a susținut cu calificativul „excelent”. La realizarea tezei de licență cu titlul „Moldova și războiul ruso-turc din anii 1806–1812” a fost îndrumat de profesorul Mihail P. Muntean [4, ff. 8-9v], un cercetător inspirat al documentelor de arhivă, pasiune transmisă și discipolilor săi.

Ion Jarcuțchi a făcut parte din cea de-a treia promoție de absolvenți ale Facultății de Istorie, care au fost instruiți la Catedra militară în calitate de ofițeri în rezervă. După absolvirea facultății, a îndeplinit serviciul militar între 5 iulie 1972 – 12 iulie 1974 în cadrul Grupului de trupe ale Armatei Sovietice dislocate în Republica Democrată Germană („ГСВГ”). A fost comandant de pluton (septembrie 1972 – iulie 1972), deținător al gradului militar de locotenent-major (1 iunie 1974), iar după un cantonament – de căpitan (6 noiembrie 1985) [5, pp. 150-153]. În contextul unui stat totalitar, închis pentru lumea externă, serviciul militar în Germania de Est a constituit o formă de cunoaștere a unui alt mod de viață, de esență occidentală. Or, tânărul absolvent al unei facultăți profund ideologizate era surprins de acuratețea germanilor, imagine contrastantă cu cea promovată de propaganda sovietică. Aceasta i-a ajutat să-și formeze o viziune critică față de realitatea sovietică, având posibilitate să-și demonstreze deschis atitudinea sa deja după căderea regimului comunist.

După demobilizare, în perioada 15 noiembrie 1974 – 15 noiembrie 1977, Ion Jarcuțchi a fost doc-

torand la secția de zi în cadrul Sectorului de istorie a Moldovei până în perioada presovietică din cadrul Institutului de Istorie „Iachim S. Grosul” al Academiei de Științe a RSS Moldovenești. La 17 noiembrie 1977, Ion Jarcuțchi a depus o cerere pe numele doctorului (habilitat) Boris Vizeru, director al Institutului de Istorie, pentru a fi angajat în calitate de laborant superior [6, f. 8]. După aprobarea cererii, a activat în această funcție de la 18 noiembrie 1977, cu un salariu de 92 ruble pe lună și cu specificarea că „nu i se oferă spațiu de locuit” [4, f. 6]. La 29 septembrie 1978 a fost avansat în funcția de cercetător științific inferior.

După susținerea cu succes a tezei de doctorat (1984) a fost numit cercetător științific superior în sectorul nou format, de istorie a Moldovei în perioada capitalismului, denumire dată atunci Epocii Moderne (18 februarie 1986). La 15 august 1990, în cadrul sectorului respectiv, a fost numit în calitate de conducător al Grupului de studiere a istoriei social-politice și a culturii Moldovei în sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea. În iunie 1991, în urma restructurării Institutului de Istorie a fost ales pe bază de concurs în funcția de cercetător științific coordonator, șef al grupului de studiere a vieții culturale în Basarabia și Transnistria în Epoca Modernă. În calitate de șef de grup, „a participat la elaborarea direcțiilor generale și temelor de studiu, coordonând investigațiile respective” [6, f. 57]. Drept temă de cercetare a avut „Cultura și spiritualitatea românească din Basarabia și Transnistria în sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea” [6, f. 47].

În anii 1990, în cadrul Academiei de Științe a Moldovei au fost inițiate cercetări fundamentale în domeniul istoriei științei din Moldova. La 14 octombrie 1991, la inițiativa directorului interimar al Institutului de Istorie Andrei Eșanu, cu susținerea vicepreședintelui Academiei de Științe a Moldovei, acad. Sergiu Rădăuțanu, a fost fondat Sectorul de istorie a științei și tehnicii din Moldova. În anul 1993, Ion Jarcuțchi a fost numit în funcția de șef interimar al sectorului respectiv.

La 19 aprilie 1995, Ion Jarcuțchi a fost numit prin transfer în funcția de locțiitor al secretarului științific general al Academiei de Științe a Moldovei și șef al Secției Principale de Organizare a Științei. Totodată, pentru perioada de încercare la noua funcție, i s-a păstrat cea de șef al Sectorului de istorie a științei. După un termen de două luni, la 21 iunie 1995, a fost confirmat în noua funcție [6, ff. 68-69]. Transferul a fost realizat la propunerea m. c. Demir Dragnev, director al Institutului de Istorie, care l-a recomandat pe Ion Jarcuțchi în această funcție acad. Andrei Andrieș, președintele Academiei de Științe a Moldovei. Era o formă de a reprezenta interesele Institutului de Istorie în cadrul celui mai înalt științific din cadrul noului stat independent.

În legătură cu reorganizarea Prezidiului AȘM din 30 noiembrie 2004, Ion Jarcuțchi a fost eliberat din funcția de șef al Secției Principale de Organizare a Științei și transferat în funcția de șef-adjunct al Direcției Generale Politică în sfera științei și inovării a aparatului Administrativ al Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al AȘM [6, ff. 80-83].

Între 3 ianuarie 2005 și 12 ianuarie 2009, Ion Jarcuțchi a deținut funcția de secretar științific al Secției de Științe Umanistice și Arte al Academiei de Științe a Moldovei, academician-coordonator fiind membrul titular Alexandru Roșca [6, f. 65, 85]. Concomitent, în 2007, prin decret prezidențial, Ion Jarcuțchi a fost desemnat în calitate de secretar al Comisiei Naționale pentru pregătirea editării *Enciclopediei Moldova* [7].

La 13 ianuarie 2009 a fost transferat în funcția de director interimar al Institutului de Istorie, Stat și Drept al AȘM, funcție pe care o deținut-o până la 16 martie 2010. Ulterior va fi numit director adjunct interimar (2010). În 2011, Ion Jarcuțchi a depus dosarul pentru funcția de șef al Centrului de Studii Istorice al aceluiași institut. În programul de activitate științifico-organizatorică și de cercetare științifică candidatul în postul respectiv a prezentat o caracteristică generală a structurii științifice nominalizate: „În pofida exodului de cadre care s-a produs în ultimii ani, Centrul de Studii Istorice dispune la moment de un veritabil potențial științific uman, capabil, în linii mari, să facă față cerințelor timpului, să realizeze diverse obiective științifice majore. Drept argument în favoarea acestei afirmații servesc rezultatele științifice obținute de către colaboratorii Centrului în perioada recentă. Misiunea principală a Centrului rezidă nu numai în menținerea și promovarea acestui spirit creativ, dar și în a-l multiplica” [8]. În calitate de șef al Centrului de Studii Istorice al Institutului de Istorie, Stat și Drept Ion Jarcuțchi a activat până în anul 2013 [6, f. 97].

Totodată, a menținut o colaborare fructuoasă cu Institutul de Studii Enciclopedice al Academiei de Științe a Moldovei: elaborând studii complexe, a venit cu propuneri valoroase de a eficientiza activitatea noului institut [9, 176 p.; 10, p. 7; 11, pp. 41-47]. Printr-un demers adresat la 5 septembrie 2008 acad. Gheorghe Duca, președinte al Academiei de Științe a Moldovei, Ion Jarcuțchi solicita acordarea unui concediu din cont propriu în perioada 10-12 septembrie 2008 în vederea definitivării compartimentului „Istoria Moldovei în Perioada Modernă” pentru ediția enciclopedică *Republica Moldova* [6, f. 92]. În anii 2013-2014, Ion Jarcuțchi a activat în calitate de cercetător științific coordonator la Institutul de Studii Enciclopedice al AȘM [12]. A fost unul dintre coautorii conceptului

proiectului instituțional „Istoria științei academice din Republica Moldova cu elemente de scientometrie: studii, documente și materiale (1946–2016)” [13].

Ion Jarcuțchi a decedat la 4 aprilie 2014. Slujba de înmormântare a avut loc la Biserica „Întâmpinarea Domnului” a Universității de Stat din Moldova, fiind oficiată de preotul Octavian Moșin. A fost înmormântat la Cimitirul „Sfântul Lazăr” din Chișinău.

TEZA DE DOCTORAT

În octombrie 1974, în vederea admiterii la doctorat, Ion Jarcuțchi a elaborat, în baza tezei de licență, referatul cu titlul „Eliberarea Basarabiei de sub jugul turcesc în anul 1812”. Lucrarea a fost structurată în trei părți: 1. Situația social-economică a Moldovei la începutul sec. al XIX-lea; 2. Războiul ruso-turc din anii 1806–1812. Participarea moldovenilor în acest război; 3. Tratatul de pace ruso-turc. Pacea de la București și semnificația ei [4, ff. 11-53]. De menționat că materialul se întemeia, în exclusivitate, pe surse de arhivă. Autorul a studiat documente inedite de la Arhiva Centrală de Stat a RSSM. Doar în *Introducere* și în *Concluzii* erau incluse unele constatări declarative în spiritul timpului despre „rolul eliberator al Rusiei”.

După susținerea cu succes a examenelor de admitere la doctorat (aspirantură) pe 18 noiembrie 1974, președintele Academiei de Științe a RSSM a semnat Ordinul de înmatriculare a lui Ion Jarcuțchi la specialitatea 07.00.02. *Istoria URSS*. În calitate de conducător științific a fost numit Victor I. Jucov, doctor (candidat) în științe istorice, cercetător științific superior la Institutul de Istorie [4, f. 55].

Urma să fie stabilită tema tezei. Conducătorul științific, V.I. Jucov, și colegii lui specializați în istoria modernă a Basarabiei au constatat că la acea etapă nu era cercetată istoria socio-economică a spațiului din stânga Nistrului de până la 1917, ulterior parte din RASSM (1924) și apoi din RSSM (1940).

În istoriografia sovietică istoria acestui spațiu de până la 1917 era considerată drept parte componentă a istoriei Moldovei. În consecință, lui Ion Jarcuțchi i-a fost propusă tema „Dezvoltarea industriei și a comerțului în raioanele din stânga Moldovei (*sic!*) în perioada postreformă (1861–1905)”, care a fost aprobată la 15 aprilie 1975 în cadrul ședinței Consiliului științific al Institutului de Istorie [2, f. 14]. Incluzându-se în cercetarea problemei alese Ion Jarcuțchi a pus la îndoială veridicitatea formulei „stânga Moldovei” și, drept urmare, la solicitarea conducătorului său științific, la 1 decembrie 1983, Consiliul științific a modificat titlul tezei. În noua redacție tema a fost intitulată: „Dezvoltarea industriei și a comerțului în raioanele moldo-

venești din stânga Nistrului în perioada postreformă (1861–1905)” [2, f. 15].

Actualitatea temei era argumentată prin importanța politică de a demonstra premisele istorice ale concentrării industriale în această zonă și ale procesului de constituire a clasei muncitoare din viitoarea RSSM. În realitate, după cum s-a constatat după căderea regimului sovietic, concentrarea potențialului industrial în stânga Nistrului constituia o strategie premeditată a conducerii sovietice.

În anii 1981–1983, Ion Jarcuțchi a publicat pe tema tezei de doctorat (candidat în științe) 4 articole științifice în volum total de 4,6 coli de autor și a participat la conferințe științifice de nivel republican. Articolele științifice erau consacrate studierii istoriei dinamicii populației [14, pp. 175-190], a mișcării muncitorești [15, pp. 46-53], dezvoltării relațiilor capitaliste [16, pp. 153-181; 17, pp. 13-18] din raioanele din stânga Nistrului.

Teza de doctorat a fost elaborată în baza unui vast material arhivistic și a surselor publicate, fiind cercetate subiecte referitoare la constituirea pieței interne, a structurilor comerciale (iarmaroace, piețe, tarabe), asortimentului de mărfuri și modificarea acestuia, conexiunilor comerciale în plan regional. La fel, a fost analizată evoluția industriei.

Pe 19 ianuarie 1984, teza de doctorat a fost discutată la ședința Sectorului de istorie a Moldovei din perioada presovietică a Institutului de Istorie și recomandată în unanimitate pentru a fi prezentată la următoarea etapă [18, f. 55, 59].

În aprilie 1984, Ion Jarcuțchi a depus cererea de acceptare a tezei de doctorat pentru a fi prezentată în cadrul Consiliului științific specializat D 012.050I de susținere a tezelor de doctorat din cadrul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a RSS Moldovenești [18, f. 19]. În profilul cerințelor epocii, drept scop al cercetării a fost enunțată „Investigarea procesului dificil de dezvoltare a industriei și comerțului, de stabilire a relațiilor capitaliste, de formare a unităților locale ale proletariatului rus” în raioanele moldovenești din stânga Nistrului [19, 21 p.].

Membrii Consiliului științific specializat au fost: V. Țaranov (președinte), G. Topuzlu (secretar științific), I. Copanschi, V. Mocreac, D. Dragnev, A. Esaulenco, V. Jucov, A. Lazarev, A. Lisețchi, L. Repida, M. Rotaru, P. Sovietov, C. Stratievski, M. Sâtnic, D. Șemealcov [18, f. 16-18]. Avize favorabile în vederea susținerii tezei au prezentat Teo-Teodor Marșalcovschi, dr. (candidat) în istorie, conferențiar universitar la Institutul Pedagogic de Stat „Alecu Russo” din Bălți; Constantin Sâmboteanu, dr. (candidat) în istorie, conferențiar universitar la Catedra de istorie a Moldovei

de la Universitatea de Stat din Chișinău; P. Dmitriev, dr. (candidat) în istorie, cercetător științific superior la Secția de Etnografie și Studiul Artelor de la Academia de Științe a RSSM; S. Custreabova, dr. (candidat) în istorie, conferențiar la Catedra de istorie a URSS a Institutului Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău [18, ff. 20-29; 44-50].

În avizul semnat de V.I. Jucov, conducătorul științific al tezei de doctorat, se pune accentul pe suportul documentar al lucrării. „S-au studiat fondurile arhivistice de bază din țară: Arhiva Istorică Centrală de Stat a URSS, Arhiva de Stat a regiunii Odesa, Arhiva de Stat a regiunii Hmelnițki, Arhiva de Stat a regiunii Herson. La fel, au fost utilizate materiale statistice publicate ale instituțiilor regionale și ale altor organizații, informații despre starea economică a regiunii din literatura de până la revoluție. De menționat faptul că o bună parte din materialul analizat, I.I. Jarcuțchi îl pune în circuitul științific în premieră” [18, ff. 51-52].

Ca referenți științifici au fost desemnați Anatolii M. Lisețki, doctor (habilitat) în științe istorice, profesor universitar, șeful Catedrei de istorie a URSS de la Universitatea de Stat din Chișinău și Natalia Kaliujko, doctor în științe istorice, conferențiar universitar la Catedra de istorie a RSS Ucrainene, istoriografie și izvoare istorice a Universității de Stat din Odesa „I.I. Mecinikov” [18, ff. 10-11]. În referatul lui Anatolii M. Lisețki se menționa faptul că teza de doctorat a lui Ion Jarcuțchi „reprezintă prima cercetare în istoriografia moldovenească a unei lucrări specializate, finalizate ca un produs științific în urma unei investigații, care conține o problemă de actualitate științifică prin prisma evoluției sociale și economice a teritoriului pus în discuție și care are o importanță majoră pentru cercetarea istoriei Moldovei în epoca capitalistă” [18, f. 36]. Natalia Kaliujko a subliniat că teza de doctorat constituie un aport la „reflectarea unei problematice a ținutului natal al unuia dintre cele mai mari raioane ale Moldovei” [18, f. 42].

Teza de doctorat a fost susținută cu succes în ziua de 25 mai 1984. La ședința de susținere publică a lucrării a intervenit acad. Artiom Lazerev, originar din spațiul din stânga Nistrului, care a ținut să menționeze: „Acei care studiază istoria Moldovei (*sic!*) cunosc că în diferite lucrări, care abordează probleme de istorie ale malului stâng ale Nistrului, sunt anumite nuanțe. [...] Jarcuțchi Ion este un pionier, a realizat o muncă consistentă și a adus o contribuție majoră în studierea aspectelor actuale, însă slab studiate referitoare la istoria Moldovei în perioada capitalistă” [18, f. 82].

La 15 iunie 1984, m. c. V. Țaranov, președintele Consiliului științific specializat D 012.0501 de susținere a tezelor de doctorat din cadrul Institutului de

Istorie al Academiei de Științe a RSS Moldovenești, a transmis dosarul lui Ion Jarcuțchi Comisiei Superioare de Atestare de sub egida Sovietului de Miniștri al URSS, la 24 octombrie 1984, i-a atribuit titlul de doctor (candidat) în istorie [6, f. 11, 35].

DIRECȚII DE CERCETARE ȘI LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE

În anii care au urmat după susținerea tezei de doctor (candidat) în istorie, domeniile cercetărilor științifice vizate de Ion Jarcuțchi au inclus mai multe direcții: dezvoltarea social-economică a spațiului din stânga Nistrului în a doua jumătate a sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea; confruntări diplomatice în ajunul și în perioada semnării Tratatului de pace ruso-turc de la 28 mai 1812; istoria științei, cercetări enciclopedice, biografii științifice etc.

Primul studiu monografic publicat de Ion Jarcuțchi a fost elaborat în baza tezei de doctorat [20, 166 p.]. Această lucrare a fost apreciată pozitiv și peste hotare (Polonia) [6, f. 48]. Ulterior, el a continuat tema cercetării prin abordarea subiectului proprietății funciare țărănești în stânga Nistrului [21, pp. 207-222], a migrației țăranilor din județul Tiraspol în Siberia [22, pp. 96-109]. Tema istoriei spațiului din stânga Nistrului a fost valorificată și prin lucrări didactice [23, 192 p.], sinteze [24], studii enciclopedice [25, pp. 166-181], fiind, totodată, și redactor responsabil la alte lucrări științifice [26, 216 p.].

În ultimii ani ai „perestroikăi” gorbacioviste și în primii ani de după căderea regimului comunist, cercetătorii Institutului de Istorie au întreprins primii pași în direcția expunerii de pe poziția adevărului științific al istoriei noastre naționale. În acest scop, a fost inițiată editarea unei serii de micromonografii consacrate celor mai actuale probleme din istoria Moldovei. În procesul respectiv s-a inclus și Ion Jarcuțchi. Deoarece era deja familiarizat cu materialul documentar, inclusiv de arhivă, pe o temă crucială din istoria românilor – anexarea Basarabiei la Imperiul Rus în 1812, direcția Institutului i-a propus să elaboreze în colaborare cu Vlad Mischevca, care cerceta ca temă de plan (și doctorat) acest subiect, un studiu monografic extins. În 1992, autorii au publicat lucrarea *Pacea de la București (din istoria diplomatică a încheierii Tratatului de pace ruso-turc de la 16 (28) mai 1812)* [27, 200 p.]. În 1993, grație cererii sporite a cititorilor tirajul cărții, de 1 364 de exemplare, a fost suplimentat, cu ajutorul financiar din partea sponsorilor (SRL „IMCO”), cu încă 3 000 de exemplare. Cartea a fost, de asemenea, difuzată în România și în Franța. Această temă, una esențială pentru istoria națională din perspectiva noilor metodologii ale

Foto 3. Prima carte din colecția „Istoria științei”

științei istorice, era cercetată sub următoarele aspecte: apariția Problemei basarabene, a relațiilor diplomatice din cadrul chestiunii orientale și a impactului acestora asupra Principatelor Române în perioada Războiului ruso-turc din anii 1806–1812 și a încheierii Tratatului de Pace de la București (16 (12) mai 1812).

Rezultatele cercetării au fost înalt apreciate în recenziile istoricilor din Republica Moldova (E. Baidaus) [28, pp. 78-80] și România (A. Goșu [29, pp. 386-387], C. Bocioacă [30]), precum și în scrisori (primite și publicate de V. Mischevca) adresate autorilor de către somități ale istoriografiei românești. Astfel, cunoscutul specialist în istoria relațiilor internaționale din Epoca Modernă, istoricul ieșean, dr. Leonid Boicu, scria: „Satisfacția mea este cu atât mai mare cu cât punctele noastre de vedere aproape că nu se deosebesc. Așa se întâmplă sau ar trebui să se întâmple, dacă se pleacă de la sursa documentară autentică și țintește spre adevăr, respectând cu sfințenie regulile actului de elaborare științifică. Ați scris o carte solidă și frumoasă, din anumite puncte de vedere o premieră în istoriografia temei” [31, p. 370]. Academicianul Paul Cernovodeanu, la rândul său, menționa: „Țin să alinez felicitările mele și pentru izbutita monografie despre Pacea de la București din 1812 și răpirea Basarabiei pe care am folosit-o cu mult spor în mai multe lucrări ale mele” [32, p. 132].

A doua ediție a acestei monografii [33, 408 p.], apărută în 2015, a fost revăzută și adăugită (cu un volum dublat), elaborată în lumina noilor realizări ale istoriografiei contemporane, având la bază materialul documentar din arhivele ruse și otomane publicate într-un șir de colecții. Din cauza sfârșitului prematur, Ion Jarcuțchi n-a reușit să vadă lucrarea publicată, îngrijirea finală cu adăugirile substanțiale fiind realizate de coautorul Vlad Mischevca. Subiectele respective au fost abordate de Ion Jarcuțchi și în unele studii și articole publicate pe parcurs [34, pp. 67-73; 35,

Foto 4. Ion Jarcuțchi, cronicar al științei, 2003.

pp. 1-9; 36, pp. 5-24; 37, pp. 136-158]. Astfel, el a susținut o comunicare la Manifestarea comemorativă organizată de Academia de Științe a Moldovei cu ocazia împlinirii a 70 de ani de la moartea lui Nicolae Titulescu (Chișinău, 16 iunie 2011) – „Nicolae Titulescu și problema Basarabiei în perioada interbelică” [38, p. 3].

O altă preocupare a sa științifică ține de istoria culturii și spiritualității românești din Basarabia în Epoca Modernă [39, pp. 251-261]. A avut ca temă de cercetare și comunitățile naționale minoritare (diaspora greacă) din spațiul pruto-nistean [40, pp. 179-181].

O direcție științifică pe care a promovat-o Ion Jarcuțchi a fost cea a istoriei științei din Moldova și care a fost inițiată prin publicarea biografiilor științifice. Este autorul microbiografiilor a 29 de personalități care au contribuit esențial la dezvoltarea științei și culturii naționale, printre acestea numărându-se membri ai Academiei Române, ai Academiei URSS, cum ar fi: Lev S. Berg, Ștefan Ciobanu, Nicolae Dimo, Nicolae Donici, B.P. Hasdeu, Al. Hâjdeu, V. Stroescu, P. Halippa, I. Inculeț, P. Gore, I. Frățiman, Kiril P. Ianovskii, Alexandru Al. Kociubinskii, Ion Suruceanu, Nicolae Zelinski, A. Sciusev, Alexandru Frumkin etc. Portretele biografice includ și repere din opera științifică a personalităților respective [41, 128 p.]. Lucrarea a fost editată în contextul marcării semicentenarului fondării primei instituții academice din Moldova [41, p. 3].

Ion Jarcuțchi a contribuit esențial la elaborarea istoriei Academiei de Științe a Moldovei, valorificate editorial prin studii, articole științifice și enciclopedice [42, pp. 23-35; 43, pp. 27-28; 44, pp. 5-16; 45, pp. 5-21]. A elaborat în coautorat un studiu enciclopedic referitor la evoluția științei în spațiul pruto-nistean [46, pp. 380-399], un articol științific de sinteză privind știința istorică în perioada sovietică și postsovietică [47, pp. 3-16]. Împreună cu colegii săi de la Academia de Științe a Moldovei a promovat imaginea celui mai înalt for științific din Republica Moldova [48, 490 p.; 49,

pp. 183-186]. Aportul lui Ion Jarcuțchi la istoria științei academice din RSSM a fost generalizat prin participarea sa activă la elaborarea primei sinteze științifice, care include premisele istorice și evoluția Academiei de Științe a Moldovei în cadrul Bazei (1949–1949) și Filialei (1949–1961) Academiei de Științe a URSS, ulterior a Academiei de Științe a RSS Moldovenești/Moldovei (1961–2006). Sinteza prezintă în linii generale locul și rolul Academiei de Științe a Moldovei – instituție unică care a contribuit la dezvoltarea științifică, socioeconomică și cultural-spirituală a țării. La elaborarea lucrării Ion Jarcuțchi a participat în calitate de coordonator al volumului (împreună cu D. Dragnev), autor și coautor al Părții I (*Crearea și dezvoltarea cadrului instituțional*, pp. 7-190) și a paragrafului 2 (*Științe umanistice și arte*, pp. 191-262) din Partea II (*Evoluția cercetărilor științifice. Realizări și perspective*).

În context menționăm și faptul că dările de seamă despre activitatea științifică și științifico-organizatorică a Academiei de Științe a Moldovei pe parcursul anilor 1995–2004 au fost publicate sub îngrijirea doctorului în istorie Ion Jarcuțchi [6, p. 79].

Ion Jarcuțchi este autorul primei cărți [50, 272 p.] din colecția „Istoria științei” – *Comisia Gubernială Științifică a Arhivelor din Basarabia (sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX)* (foto 3) [51, pp. 153-154]. Lucrarea a fost elaborată sub egida Institutului de Studii Enciclopedice și al Institutului de Istorie, Stat și Drept ai Academiei de Științe a Moldovei. În baza unui bogat material documentar de arhivă și a surselor publicate, autorul a descris activitatea Comisiei Guberniale a Arhivelor din Basarabia – prima instituție științifică cu profil umanistic din spațiul pruto-nistean, creată în 1895 și condusă de oameni de cultură românească – N. Codreanu (președinte) și Ion Halippa (secretar). Subordonată Academiei de Științe a Rusiei, Comisia, după cum a constatat Ion Jarcuțchi, a cooperat cu Academia Română, care a pus la dispoziția instituției literatură științifică în limbile română, franceză și germană. Autorul a analizat minuțios conținutul celor trei volume, editate de Comisie, care cuprind documente și studii referitoare la istoria orașului Chișinău și alte cercetări istorice din istoria Basarabiei.

Monografia include un *Cuvânt introductiv*, 3 capitole (I. *Mediul cultural-științific în Basarabia la răscrucea secolelor XIX–XX: tradiții, evoluții și tendințe*; II. *Instituirea, structura și componența numerică a Comisiei Guberniale Științifice a Arhivelor din Basarabia*; III. *Activitatea Comisiei în anii 1898–1903, Considerații finale*). În volum sunt publicate peste 100 de unități ilustrative. Discursul științific este însoțit de circa 300 de note și referințe bibliografice, incluzând

biografiile personalităților menționate. Anexele înglobează documente de epocă, opera științifică a comisiei, discursuri de recepție etc. Prin subiectul abordat autorul a validat opera Comisiei Guberniale Științifice a Arhivelor din Basarabia, care a activat în condiții acerbe de supraviețuire impuse de regimul țarist în problema națională, menținându-și totodată valoarea incontestabilă în timp.

Faptul că Ion Jarcuțchi a abordat multilateral istoria științei este nemijlocit legat de biografia sa: cea mai mare parte a activității profesionale a fost consacrată cercetării științifice și manageriale din cadrul Academiei de Științe a Moldovei, în mod special al Institutului de Istorie.

POPULARIZAREA ȘTIINȚEI ȘI ALTE ACTIVITĂȚI

Potrivit indicatorilor de epocă ale regimului sovietic, cercetătorii științifici urmau să disemineze rezultatele științifice. În consecință, Ion Jarcuțchi a publicat studii cu conținut istoric în presa republicană [52] și în ediții enciclopedice [53, p. 286]. Până la proclamarea independenței Republicii Moldova, aceste materiale erau elaborate în spiritul timpului, de justificare a politicii imperiale rusești în Basarabia. Ulterior a popularizat știința în conformitate cu noile abordări teoretico-metodologice ale istoriografiei naționale românești.

Ion Jarcuțchi a deținut, de asemenea, o serie de funcții obștești în domeniul științei. Până în 1990, a fost vicepreședinte al organizației primare „Știința” a Institutului de Istorie, ajutorul secretarului științific al Consiliului științific pe problema „Legitatea evoluției istorice și schimbarea formațiunilor social-economice în Moldova (perioada presovietică) [2, f. 6]. A exercitat funcția de președinte al Consiliului tinerilor cercetători al Institutului de Istorie.

După 1990 a fost membru al Consiliului științific al Institutului de Istorie, al Colegiilor de redacție al publicațiilor științifice „Revista de Istorie a Moldovei” (1990–1991; 1994–2008; 2009–2013); „Cohorta. Revistă de Istorie Militară” (2008–2014); „Revista Militară. Studii de securitate și apărare” (2009–2014), «Историческое пространство. Международный исторический журнал» (2009–2014), „Enciclopedia. Revistă de istorie a științei și studii enciclopedice” (2010–2014). În 1994 a fost confirmat în postul de secretar științific al Consiliului pentru obținerea gradelor științifice de doctor habilitat și de doctor în științe istorice. La fel, a desfășurat o prodigioasă activitate științifico-editorială. A participat la manifestări științifice organizate la Moscova, Chișinău, Taraclia ș.a.

PROFIL DE PERSONALITATE

Colegii care au activat alături de Ion Jarcuțchi au scos în evidență profilul său complex de personalitate: „Dispune de bune capacități organizatorice” [4, ff. 1-2]; „Serios, harnic și ambițios în realizarea cercetărilor științifice. [...] disciplinat, este respectat de colegi” [2, ff. 6-6v]; De seriozitatea Domniei sale ne-am convins și noi în vara anului 1969, când am fost împreună la lucrările de construcție din Kazahstan, unde s-a manifestat ca o persoană harnică și disciplinată. Anume, aceste două calități remarcabile îl vor caracteriza pe Ion Jarcuțchi peste tot unde va activa și îl vor ajuta să facă o carieră frumoasă” (Ion Chirtoagă) [1, p. 5]; „Tenace, înzestrat cu o mare putere de muncă, dând dovadă de un înalt grad de responsabilitate, de un profund respect față de semenii și înaintași, întotdeauna calm, blajin, săritor la nevoie, Ion Jarcuțchi știa să aplaneze cu delicatețe orice problemă apărută în cadrul activității manageriale, a fost un adevărat om de știință, un drag prieten, coleg, soț, părinte și bunic” (Silvia Corlăteanu-Granciuc) [54, p. 161]; „Am colaborat cu Ion Jarcuțchi începând din anul 1974. S-a manifestat drept un cercetător serios, animat de descoperirea unor surse de arhivă la tema studiată; în relațiile sale cu colegii se distingea printr-un comportament inteligent, binevoitor, evita discuțiile sterile, părea pe neprins de veste spațiile unde se făceau declarații belicoase între participanți. Cu timpul a devenit un adevărat tutor al tinerilor cercetători pe care îi consulta în domeniul metodologiei cercetării și a selectării temei de studii. Unul dintre aceștia – Vlad Mischevca, și în prezent își amintește cu pietate și recunoștință despre îndrumările lui Ion Jarcuțchi la alegerea temei de doctorat, relații care s-au transformat cu timpul într-o sinceră prietenie” (Demir Dragnev); „Ion Jarcuțchi a fost un om de o cumsecădenie desăvârșită, era de o modestie cum rareori se mai întâlnește în ziua de astăzi. Mi-aduc aminte, fiind în procesul elaborării unui articol referitor la istoria activității Institutului de Istorie, Limbă și Literatură a Bazei/Filialei Moldovenești a AȘ a URSS [55, pp. 27-48], i-am solicitat câteva păreri în problema națională care se studia în cadrul instituției, recurgând și la provocarea memoriei acestuia pentru a avea un tablou complet. L-am rugat atunci să fac referire la el, ca la o veritabilă sursă de istorie orală, dar a refuzat categoric!” (Lidia Prisac).

Memoria Distinsului Om este purtată cu pietate de soția sa, Galina Caștanova, născută la 2 august 1950, care a activat în calitate de inginer-economist la Combinatul de Piele Artificială din Chișinău și de fiica Elena J. Keene (născută în 1985), stabilită în SUA, mamă a trei fiice.

PREMII ȘI DISTINCȚII

Activitatea științifică și managerială a lui Ion Jarcuțchi a fost apreciată cu diverse premii și distincții guvernamentale și academice. A fost laureat al Premiului Prezidiului Academiei de Științe a RSS Moldovenești (1988), distins cu Diploma Guvernului Republicii Moldova (2005), Diploma de Recunoștință (1996), Diploma de Onoare (1998, 2008), Diploma de Merit (2009) ale Academiei de Științe a Moldovei, Diploma de Merit a Institutului de Istorie a AȘM (2013). I s-a decernat Medalia „60 de ani ai Universității de Stat din Moldova” (2006), Medalia „60 de ani ai Academiei de Științe a Moldovei” (2006), „Ordinul de Onoare” (2009), Medalia „Dimitrie Cantemir” a Academiei de Științe a Moldovei (2013) [56, p. 538]. Medalia Fundației Europene „Nicolae Titulescu” i-a fost înmănată de Adrian Năstase, președintele acestei Fundații din România „Nicolae Titulescu”, la 16 iunie 2011, în incinta Academiei de Științe a Moldovei unde a avut loc Conferința științifică cu genericul „Nicolae Titulescu (1882–1941)”.

BIBLIOGRAFIE

1. Chirtoagă I., Istorical Ion Jarcuțchi la 65 de ani. În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 2 (940), 2013, 5.
2. Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei (infra: AȘCAȘM). F. 18, inv. 3, d. 51, f. 4v, 6-6v, 14, 15.
3. AȘCAȘM, inv. 4, d. 10743, f. 5.
4. AȘCAȘM, d. 1529, ff. 1-2, 6, 8v-9, 11-53, 55.
5. Xenofontov I. Militari moldoveni în Republica Democratică Germania. În: Revista Militară. Studii de securitate și apărare, nr. 2 (14), 2015, 150-153.
6. AȘCAȘM. F. 1, inv. 3, d. 8292, f. 8, 11, 35, 47, 48, 57, 65, 68-69, 79, 80-83, 85, 92, 97.
7. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 1044 din 26 martie 2007, cu modificările ulterioare.
8. Arhiva curentă a Secției personal a Institutului de Istorie a Universității de Stat din Moldova. Dosarul personal Ion Jarcuțchi (dosarul nu este numerotat).
9. Probleme actuale ale cercetărilor enciclopedice. Simpoz. șt. intern. (2011; Chișinău). Materialele Simpozionului științific internațional „Probleme actuale ale cercetărilor enciclopedice”: 11–12 noiembrie 2010 /red.-șef: C. Manolache; resp. de ed.: I. Xenofontov. Chișinău, Institutul de Studii Enciclopedice (Tipogr. „Bons Offices” SRL), 2011, 176 p.
10. Manolache C., Țăruș Didina, Xenofontov I. Institutul de Studii Enciclopedice: spre un model integrativ de cercetare academică. În: Liteartura și arta, 2 februarie 2012, 7.
11. Manolake K., Ksenofontov I. Entsiklopedicheskie issledovaniya v Respublike Moldova na sovremennom etape. În: Istoricheskiy opyt, aktual'nye problemy razvitiya rossiy-skoy regional'noy entsiklopedistiki. Materialy Vserossiyskoy nauchno-prakticheskoy konferentsii s mezhdunarodnym uchastiem, 27–28 sentyabrya 2012 gg., Ufa, 2012, 41-47.

12. Arhiva curentă a Centrului de Cercetări Enciclopedice al Bibliotecii Științifice (Institut) „Andrei Lupan”, Universitatea de Stat din Moldova. Dosarul personal Ion Jarcuțchi.
13. Proiectul „Istoria științei academice din Republica Moldova cu elemente de scientometrie: studii, documente și materiale (1946–2016)”. Codul proiectului: 15.817.06.09A. Termen de realizare: 2015–2019. Director de proiect: I.V. Xenofontov.
14. Zharkutskiy I.I. Spiski naselennykh mest kak istochnik k izucheniyu dinamiki narodonaseleniya Tiraspol'skogo uезда (1859–1905 gg.). În: Problemy istochnikovedeniya istorii Moldavii perioda feodalizma i kapitalizma. Kishinev: Shtiintsa, 1983, 175–190.
15. Zharkutskiy I.I. O chislennost' rabochikh v moldavskom v Podnestrov'ya v poreformenny period (1861–1905 gg.). În: Izvestiya AN MSSR. Seriya obshchestvennykh nauk, nr. 2, 1981, 46–53.
16. Zharkutskiy I.I. Razvitie melkotovarnoy promyshlennosti v levoberezhnykh uezdakh Nizhnego Podnestrov'ya vo vtoroy polovine XIX – nachale XX v. În: Istoriicheskiy akt 1812 goda i ego znacheniya v sud'bach moldavskogo naroda, Kishinev: Shtiintsa, 1982, 153–181.
17. Zharkutskiy I.I. Nekotorye aspekty torgovykh svyazey levoberezhnykh uezdakh Nizhnego Podnestrov'ya s Bessarabiey v 1860–1900. În: Izvestiya AN MSSR. Seriya obshchestvennykh nauk, nr. 2, 1983, 13–18.
18. AȘCAȘM. F. 18, inv. 3, d. 51, ff. 10–11, 16–18, 19, 20–29, 36, 42, 44–50, 51–52, 55, 59.
19. Zharkutskiy I.I. Razvitiya promyshlennosti i torgovli v levoberezhnykh rayonakh moldavskogo Podnestrov'ya v poreformenny period (1861–1905 gg.). Spetsial'nost' 07.00.02 – Istoriya SSSR. Avtoferat dissertatsii na soiskanie uchenoy stepeni kandidata istoricheskikh nauk, Kishinev, 1984, 21 s.
20. Zharkutskiy I.I. Razvitiya promyshlennosti i torgovli v levoberezhnykh rayonakh moldavskogo Podnestrov'ya v poreformenny period (1861–1905 gg.) /Otv. red. V.I. Zhukov, Kishinev: Shtiintsa, 1985, 166 p.
21. Zharkutskiy I.I. Din istoria proprietății funciare țărănești din spațiul din stânga Nistrului în perioada post-reformă (1861–1905). În: V. Tomuleț, I. Șarov, I. Ojog, A. Zanci (ed.), In memoriam professori Mihai Muntean: studii de istorie modernă, Chișinău: Cartididact, 2003, 207–222.
22. Zharkutskiy I.I. Unele considerații privind migrarea țăranilor din județul Tiraspol în Siberia la finele secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 4, 2005, 96–109.
23. Dragnev D., Chirtoagă I., Jarcuțchi I., Negru Elena. Din istoria Transnistriei (în contextul istoriei naționale). Materiale didactice pentru școala de cultură generală din Transnistria. Chișinău: Civitas, 2001, 192 p.
24. Chirtoagă I., Jarcuțchi I., Negru Elena [et al.]. O istorie a regiunii transnistrene din cele mai vechi timpuri până în prezent. Chișinău: Civitas, 2007, ed. I, 520 p. [cota parte: 175–264, 7,8 coli de autor]; 2011, ed. II.
25. Jarcuțchi I. Basarabia și spațiul din stânga Nistrului în componența Imperiului Rus. În: Republica Moldova: Ediție enciclopedică, Chișinău: Enciclopedia Moldovei, 2009, 166–181.
26. Antsupov I.A., Krest, yane levoberezhnogo Podnestrov, ya v doreformenny period /Otv. red.: I.I. Zharkutskiy. Kishinev: Shtiintsa, 1990, 216 s.
27. Jarcuțchi I., Mischevca V., Pacea de la București (din istoria diplomatică a încheierii Tratatului de pace ruso-turc de la 16 (28) mai 1812), Chișinău: Știința, 1992. 200 p.
28. Revista de Istorie a Moldovei, nr. 2, 1993, 78–80.
29. Revue Roumaine d'Histoire (București), tome XXXII, nr. 3–4, 1993, 386–387.
30. Prahova. Cotidian de opinie și informație. Serie nouă. Anul V, nr. 876, 22 ianuarie 1993.
31. Istoricul și istoria. Materialele conferinței științifice internaționale „Al. Boldur – 130 de ani de la naștere, L. Boicu – 85 de ani de la naștere, Chișinău, iunie 2016. Coordonatori: Gh. Cliveti, Gh. Cojocar. Iași: Junimea, 2018, p. 370.
32. Istoricul Vlad Mischevca la 50 de ani. Bibliografie. Alcăt., red. Vl. Mischevca, Chișinău, 2013, p. 132 (scrisoare din București, 01.10.1999).
33. Jarcuțchi I., Mischevca V. Pacea de la București (din istoria diplomatică a încheierii Tratatului de pace ruso-turc de la 16 (28) mai 1812). Ediția a doua, revăzută și adăugită, Chișinău: CEP USM, 2015, 408 p.
34. Jarcuțchi I., Mischevca V. Unele considerații privind actul din 1812. În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 3, 1991, 73–80; nr. 4, 1991, 67–73.
35. Jarcuțchi I., Mischevca V. Antecedentele anexării Basarabiei de către Rusia (1812). În: Caiete de istorie, nr. 3, 2002, 1–9.
36. Jarcuțchi I., Mischevca V. Preliminariile Tratatului ruso-turc de pace de la București și anexarea Moldovei de Est la Imperiul Rus (1812). În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 2, 2012, 5–24.
37. Jarcuțchi I. Între Giurgiu și București: negocierile și încheierea Tratatului de pace din 16 (28) mai 1812. Conferința Științifică Internațională 14–16 mai, 2012, Chișinău–Iași. În: Gh. Cliveti, Gh. Cojocar (coord.), Basarabia – 1812. Problemă națională, implicații internaționale, București: Editura Academiei Române, 2014, 136–158.
38. Conferința științifică „Nicolae Titulescu (1882–1941)”. În: Akademos, nr. 2(21), 2011, p. 3.
39. Jarcuțchi I. Populația și spiritualitatea românească în Basarabia în Epoca Modernă. În: Moldova: deschideri științifice și culturale spre Vest (Congresul XVIII al Academiei Româno-Americane de Științe și Arte. Vol. 1, Chișinău, Știința, 1993, 251–261.
40. Jarcuțchi I. Diaspora greacă în Basarabia la finele secol. al XIX-lea: coordonate socio-demografice și instructiv educaționale. În: Raporturile moldo-grece în contextul relațiilor internaționale: probleme și perspective. Chișinău, 2002, 179–181.
41. Covarschi Brighita, Jarcuțchi I. Academicienii din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a sec. XIX – prima jumătate a sec. XX): portrete biobibliografice. Chișinău: Centrul de editare și tipar al Institutului de Istorie (CE TIN), 1996. 128 p.

42. Jarcuțchi I. Academia de Științe a Moldovei (1961–1995) – o abordare sociodemografică a corpului academic. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 1-4, 2001, 23-35.

43. Jarcuțchi I. Academia de Științe a Moldovei. În: Chișinău. Enciclopedie/Ed.: Iu. Colesnic, Chișinău: Museum, 1997, 27-28.

44. Jarcuțchi I., Manolache C., Xenofontov I. Știința în Republica Moldova: file de istorie (I). În: *Enciclopedica. Revista de istorie a științei și cercetări enciclopedice*, nr. 1 (4), 2013, 5-16.

45. Jarcuțchi I. Știința în Republica Moldova: file de istorie (II). În: *Enciclopedica. Revista de istorie a științei și cercetări enciclopedice*, nr. 2 (5), 2013, 5-21.

46. Furdui T. Jarcuțchi Ion, Știința. În: Republica Moldova: Ediție enciclopedică, Chișinău: Enciclopedia Moldovei, 2009, 380-399.

47. Dragnev D. Jarcuțchi Ion, Știința istorică din Moldova în anii 1946–2006. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 1-2, 2006, 3-16.

48. Academia de Științe a Moldovei: Istorie și contemporaneitate, 1946–2006/Colecția Academica; coord. ed. D. Dragnev, I. Jarcuțchi; consiliul coord.: Gh. Duca (preș.). Chișinău: Î.E.-P. Știința, 2006. 490 p.

49. Jarcuțchi I., Donică Maria, Micu Svetlana. Academia de Științe a Moldovei. În: *Calendar Național – 2006*, Chișinău, 2006, 183-186.

50. Jarcuțchi I. Comisia Gubernială Științifică a Arhivelor din Basarabia (sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX) / Resp. ed.: C. Manolache; red. șt. M. Adauge, I. Xenofontov (Colecția „Istoria științei”). Chișinău, Institutul de Studii Enciclopedice, 2012. 272 p.

51. Xenofontov I. Prima carte din colecția „Istoria științei”. În: *Akados. Revistă de știință, inovare, cultură și artă*, nr. 4 (23), 2011, 153-154.

52. Jarcuțchi I. La început de cale. În: *Viața satului*, 28 mai 1983; V. Jucov, Ion Jarcuțchi. La izvoarele luminii destin. În: *Moldova socialistă*, 14 mai 1982.

53. Zharkutskiy I. Kishinevskiy rabochiy kruzhok. În: *Kishinev. Entsiklopediya*, Kishinev, Glavnaya redaktsiya so vetskoy entsiklopedii, 1984. 286 p.

54. Corlăteanu-Granciu Silvia. În memoriam Ion Jarcuțchi (29 iunie 1948 – 4 august 2014). În: *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 3 (99), 2014, 161.

55. Xenofontov I., Prisac Lidia, File din activitatea Institutului de Istorie, Limbă și Literatură a Bazei/Filialei Moldovenești a AȘ a URSS (1946–1958). În: *Enciclopedica. Revista de istorie a științei și studii enciclopedice*, nr. 1 (4), 2013, 27-48.

56. Postică Gh., Jarcuțchi I. În: *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc. Vol. II (D-K) / Academia Română / Coord.: V. Spinei, Dorina N. Rusu. Suceava, Editura Karl A. Romstorfer a Muzeului Național al Bucovinei*, 2021, p. 538.

Tudor Cataraga. *Cap de Dac*, 45 × 20 × 25 cm, granit, 1996.